

Алла Руденченко

ЕТНОДИЗАЙН ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ФЕНОМЕН СТВОРЕННЯ ТВОРЧОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У статті висвітлено актуальні проблеми етнодизайну, як одного з видів творчої художньо-проектної діяльності, що ґрунтується на культурно-мистецьких засадах традиційного декоративно-прикладного мистецтва і новітніх технологій дизайну, має необмежені навчально-виховні та творчо-розвивальні можливості. Представлена точка зору, що вдале поєднання етнічного підходу до освітнього процесу на ґрунті нових технологій дасть можливість якісно підвищити рівень освіти, наситити навчальний процес тісним зв'язком з практичною діяльністю та внести духовну складову.

Ключеві слова: етнодизайн, обдаровані студенти, дизайн-освіта, навчання.

У добу відродження та піднесення національної свідомості на особливу увагу заслуговує питання теоретичних і методичних засад навчання студентів етнодизайну. Поняття «етнодизайн» ще не до кінця сформульоване науковцями, бо лише недавно стало предметом теоретичних досліджень та наукових дискусій. Але проблема етнодизайну виокремлено у працях А. І. Бровченка, Л. А. Корницької, Л. В. Оршанського, Р. М. Силка, В. П. Тименка, які приділяють провідну увагу навчанню та вихованню на основі національної культури, декоративно-вжиткового мистецтва і дизайну у професійній освіті. На нашу думку, етнодизайн має безпосередній зв'язок з обдарованістю. У різних етносів обдарованість виявлена не в однаковій мірі. Так, за даними зарубіжних учених (Ф. Ганьє, Х. Гарднера, Р. Стернберга) кількісні показники обдарованих індивідів складають від 5 % до 20 % популяції. Майбутнє належить обдарованим особистостям нового покоління, і викладач має створити для обдарованих студентів сприятливі педагогічні умови, у яких повноцінно виявиться їхній творчий потенціал. Для викладача обдарованих студентів освіта – це система інтелектуальних змістів, спрямованих у майбутнє.

Метою статті є актуалізація поняття «етнодизайн» як складного синтетичного утворення, яке виникає у процесі активної взаємодії багатогранного інтелекту особистості із етнічним середовищем. Індійський філософ Ауробіндо, який є знавцем і реставратором першоджерельних «ВЕД», зазначає: «Освіта, позбавлена етнічної культури, є освітою невігластва. Результатом такої освіти є матеріальна засліпленість» [1].

«Філософія національної ідеї» – це книга В. Г. Кременя, яку має знати кожний викладач, щоб навчати учнівську молодь на засадах інтеграції традицій народного мистецтва і новітніх технологій дизайну.

Пріоритети української національної ідеї В. Г. Кремень співвідносить із «вченням про щастя» Г. С. Сковороди, а саме: «Щастя треба шукати не в чужих краях, не за морями, а «всередині нас самих», «в здоров'ї Духа, душевному мирі і веселості серця», що досягається тоді, коли людина «живе у злагоді з природою» [3].

На думку нашого вітчизняного психолога Г. С. Костюка, жити у злагоді з природою – це означає працювати у «згоді зі своєю природою, відповідно до своїх здібностей і нахилів». Природа кожної людини створює передумови для того, щоб вона могла стати щасливою. Треба пізнати цю природу і використати ті можливості, які вона створює кожній людині» [5].

Сутність етнодизайну стає зрозумілою із формулювання поняття «етнос» істориком, географом і етнологом Л. Гумільовим. Етнос – природньо сформований в певному ландшафті колектив людей із оригінальним стереотипом поведінки, який існує як енергетична система (структура), що протиставляє себе усім іншим таким же колективам виходячи із відчуття компліментарності.

Можна назвати невелику кількість імен, творче кредо яких входило в рамки визначення дефініцій етодизайну, це Л. Корницька, А. Бровченко, С. Мигаль, Р. Силко, В. Крижанівський. Автори сходяться на тому, що слово «етнодизайн» утворюється поєднанням двох слів – «етнічний» і «дизайн». В свою чергу в словнику іншомовних слів ми знаходимо визначення: етнічний (народний) – такий, що належить якомусь народу, його культурі, традиціям [8], та «дизайн» визначається як комплексна науково-практична діяльність щодо формування гармонійного, естетично повноцінного середовища життєдіяльності людини і розроблення об'єктів матеріальної культури. В. Даниленко визначає дизайн як форму навчально-пізнавальної активності, що полягає в мотиваційному досягненні свідомо поставленої мети зі створення творчого проекту, а також забезпечує єдність і наступність різних сторін процесу навчання і є засобом розвитку особистості суб'єкта навчання. При цьому він наголошує, що проектна діяльність виступає як дидактична одиниця процесу навчання. Отже, поняття «дизайн» розглядається в трьох значеннях, як: задум, метод і діяльність, зокрема й навчальна.

На II Міжнародному конгресі у Полтаві «Етнодизайн: європейський вектор розвитку і національний контекст» доктор педагогічних наук, професор, член-кориспонтент Національної академії педагогічних наук В. Г. Бутенко, зазначив, що *етнодизайн* – це духовна категорія, джерело для звернення духовного потенціалу особистості, від суто прагматичного до осмислення життя. В своїй доповіді «Етнодизайн: етнокультурне

коріння та глобалізаційна крона» доктор філософії, професор Ю. Л. Афанасьєв висловив дискусійну думку, що етнодизайн, це перехідний період, між декоративно-прикладним мистецтвом та національним дизайном.

Разом з тим ми не можемо не погодитись, що етнодизайн виступаючи посередником між промисловістю і народним мистецтвом, перш за все об'єднує точні й гуманітарні науки, одночасно залучаючи чуттєві здібності та духовність людини.

Отже, етнодизайн – це багатогранне поняття, формотворення і декор з урахуванням національних традицій, що гармонійно інтегрує в собі духовні, культурні, мистецькі, художні, проектні, технічні та етнонаціональні особливості. Етнодизайн – джерело духовного потенціалу особистості, в якому поєдналися традиційне декоративно-вжиткове мистецтво і сучасні промислові технології.

Аналізуючи історичний досвід навчання студентів етнодизайну, ми можемо відмітити, що проблема повноцінного використання етнодизайну не є новою. Особливо значущим виявився теоретико-емпіричний досвід Готфріда Земпера (1803–1879), видатного німецького архітектора, інженера, теоретика мистецтва, педагога, праці якого вплинули на становлення і розвиток теорії художнього формотворення кінця ХІХ ст. Ним були сформульовані конкретні пропозиції щодо шляхів реформування художньо-промислової освіти на підґрунті системних досліджень у галузі прикладного мистецтва [1].

В умовах сучасного українського суспільства і освіти, зорієнтованих на розвиток творчої особистості, вихованої на гуманістичних цінностях з урахуванням надбань національної культури, професійна підготовка обдарованих студентів вищих мистецьких навчальних закладів, на нашу думку, має здійснюватись на засадах етнодизайну.

Проблеми дизайну-освіти, зокрема, тісно пов'язані зі змінами, що відбуваються у суспільно-політичному житті держави, її соціально-економічній сфері, у сфері матеріального виробництва, а також суспільній свідомості. Ці зміни потребують перегляду вимог щодо професійної підготовки обдарованих студентів вищих мистецьких навчальних закладів. До того ж, як наголошує В. Кремень, розвиток кожної окремої людини на основі її здібностей – це головний важіль подальшого прогресу суспільства [7, с. 3].

Сучасне суспільство потребує підготовки конкурентоспроможного випускника, готового до роботи в умовах конкуренції на ринку праці в Україні та враховуючи нові зарубіжні тенденції, від якого залежить економічна могутність держави та добробут нації.

Необхідна подальша розробка змісту українського етнодизайну, організаційних форм його реалізації. Важливо продумати й експериментально апробувати методично-процесуальне забезпечення дизайн-освітнього процесу, а також сприятливе предметно-розвивальне середо-

вище у професійних закладах дизайн-освіти. Все це ефективні педагогічні умови, які є необхідними й достатніми для формування сучасних українських дизайнерів в освітній сфері.

Отже реалії сьогодення потребують професійної підготовка обдарованих студентів вищих мистецьких навчальних закладів, творчі якості яких необхідно розкривати саме в процесі навчально-виховної діяльності на засадах етнодизайну, який розвиває творчий потенціал кожного обдарованого студента, долучає до народного мистецтва, до духовних та культурних національних цінностей, підвищуючи у такий спосіб загальну культуру особистості, фахівця, громадянина, що є запорукою культурного поступу суспільства.

Забезпечити належним чином навчання етнодизайну обдарованих студентів вищих мистецьких навчальних закладів треба насамперед покращивши чинники, які з точки зору освіти, є некерованими. Серед них виділяємо:

- суспільні потреби;
- вимоги ринку праці, роботодавців;
- запити дизайну як науки, як мистецтва та як виробництва;
- загальні вимоги системи професійної освіти, закладені у державних документах, стандартах освіти тощо.

Навчання в вищих мистецьких навчальних закладах повинно бути побудоване так, щоб у ході художньо-мистецької діяльності студенти вдосконалювались в інтелектуальному і соціальному плані, опановували культурні надбання минулих епох та сучасності [4].

Зважаючи на особливості сучасного соціокультурного проекту, чільне місце серед багаточисленних проблем, що стосуються етнодизайнерського аспекту професійної освіти обдарованих студентів вищих мистецьких навчальних закладів, посідає проблема ролі етнодизайнерських дисциплін у навчанні обдарованих студентів мистецьких закладів. Шляхи її вирішення подаються у руслі приведення гуманітарної освіти і виховання студентів у відповідність до тієї системи ціннісних орієнтацій та соціальних нормативів, які визначають поступ людської цивілізації на порозі III тисячоліття (Н. Андрієвська, Л. Афанас'єва, Л. Глинська, В. Гудзь, Т. Троїцька, А. Швецова та ін.). Серед них – відтворення генетичного коду нації, її ментальності. Це потребує особливої етнізації навчально-виховного процесу саме через культурологічне пізнання. Прикладами реалізації даної проблеми є введення до навчальних програм нових дисциплін етнодизайнерського напрямку: «Етнографічна практика», «Історія та теорія етнодизайну», «Народознавство», «Українське мистецтво», численний ряд спецкурсів тощо. Мета цих дисциплін – не тільки вивчення, систематизація і поглиблення знань про український етнос, а й піднесення рівня національної свідомості і духовності. Їх концептуальною ідеєю постає наступна: культура повинна мати національний

характер, дизайн в Україні повинен бути – українським дизайном.

Виходячи з окреслених концептуальних положень національної освіти і концептуальних ідей щодо професійної підготовки обдарованих студентів вищих мистецьких навчальних закладів з використанням етнодизайну ми визначили такі *концептуальні засади*:

- пріоритетною задачею сучасної дизайнерської школи є необхідність допомогти студентам знайти себе в мистецтві і технології, поєднувати традиції і сучасність;
- розкриття індивідуального потенціалу обдарованої особистості у процесі навчання етнодизайну;
- використання групових форм роботи та їх організація у процесі етнодизайнерської діяльності;
- залучення студентів до творчих об'єднань (лекційні заняття в музеях, майстер-класи народних майстрів, участь у виставках, етнофестивалях, конкурсах) та співпраця в системі дизайн-освіти;
- організаційно-педагогічні умови оптимізації навчання етнодизайну обдарованих студентів.

На особливу увагу заслуговують такі етнодизайнерські прояви, як вияв натхнення, пошукової активності, творчої діяльності митців-дизайнерів. Кожний із них є самобутньою і оригінальною особистістю. Водночас їх об'єднує сила і характер почуттів, спроможність генерувати творчі ідеї, знаходити шляхи і досягати їх утілення на практиці. Цей досвід є важливим для навчання обдарованих студентів етнодизайну, її подальшого розвитку та поширення серед молодих митців, які прагнуть знайти себе, спираючись при цьому на попередній досвід майстрів дизайну.

З метою вивчення вказаного процесу вважаємо доцільним розгляд таких питань:

- педагогічне стимулювання емоційної активності обдарованих студентів вищих мистецьких закладів;
- творчий пошук та його особливості у сфері етнодизайну;
- організація творчої діяльності;
- розвиток інноваційної діяльності у сфері етнодизайну;
- не менш важливим є усвідомлення того, що етнодизайнерському становленню обдарованої особистості сприяє організація культуровідповідного середовища – світу духовних цінностей.

Необхідною умовою для ефективного навчання етнодизайну обдарованих студентів вищих мистецьких навчальних закладів є проектування компонентів навчального середовища з використанням елементів етнодизайну.

Освоєння цінностей минулого, що успадковується, і пристосування до нових соціокультурних потреб, виступають важливим проявом культуротворчого процесу, який має спрямування на досягнення мети: розширення впливу реально діючого поля етнодизайну на особистість обдарованого студента; прилучення студентів до його багатоманітного

світу, формування ціннісного ставлення до нього; розвиток інтересів, здібностей, творчої індивідуальності обдарованого студента у вищому мистецькому закладі.

Якість художньо-естетичного середовища дозволяє посилити виразність культурної комунікації за рахунок локальних мистецьких реалій, орієнтуючи студентів не на механічне запам'ятовування інформації, а на активне творче освоєння мистецтва рідного краю. На нашу думку особливо доцільними, є створення музеїв на базі коледжу, інституту, університету, які здатні сформувати у студентів специфічне, емоційно-ціннісне ставлення до етнодизайну. Специфіка функціонування в сучасному суспільстві визначається тим, що він працює не тільки, як джерело інформації, а й за естетичними законами, тобто виступає мовою культурного спілкування людства.

Професійна підготовка з використанням етнодизайну здійснюється методами, що визначають її гуманітарну і культурологічну спрямованість, а саме: інтеграція і діалог, особистісно-орієнтований і ціннісний підходи, відродження культурних традицій у творчій художній етнодизайнерській діяльності тощо. Обираючи форми і методи організації навчання на засадах етнодизайну, ми виходили зі змісту, завдань та кінцевої мети, що зумовлювало вибір взаємовідносин викладача і студентів, а також те, якою мірою вони викликатимуть пізнавальну, емоційну і творчо-навчальну активність, мотивувати до усвідомленого пізнання й творчого розвитку.

У ході роботи з обдарованими студентів ми звертаємо увагу на виявлення інтересу до етнодизайну у таких проявах:

- 1) домінування інтересів и мотивів до народного мистецтва;
- 2) емоційна зануреність в творчу дизайн-діяльність;
- 3) воля до рішення, успіху;
- 4) загальне і естетичне задоволення від процесу і результату діяльності;
- 5) розуміння сутності проблеми, задачі, ситуації;
- 6) несвідоме, інтуїтивне рішення проблеми;
- 7) багатоваріантність рішень;
- 8) мистецтво знаходити, вибирати.

Підсумовуючи, зазначимо, що етнодизайн в Україні є відносно новим явищем. У ньому знаходять своє відображення ідеї, погляди, інтереси, орієнтації, спрямовані на естетизацію навколишнього середовища та підготовку молодого покоління до освоєння цінностей етнодизайну. На цьому шляху є помітні здобутки, творчі знахідки, конкретний досвід. Водночас залишається чимало питань, на які потрібно ще шукати відповідь. Педагогічна теорія і практика в Україні, пов'язана з організацією етнодизайну, виходить сьогодні на якісно новий рівень

осмислення і вирішення вказаних питань. Спираючись на системний підхід учені-педагоги визначають умови, які дозволяють етнодизайн інтерпретувати як духовне, психологічне, комунікативне, інформаційне, організаційне та культуротворче явище, здатне збагачувати життєдіяльність людини, привчати її до організації життя за законами краси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ауробиндо Ш. Откровения древней мудрости. Веды. Упанишады. Бхагавадгита / Шри Ауробиндо. – Санкт-Петербург : Адити, 2001. – 615 с.
2. Бровченко А. І. Формування фахової компетентності з основ етнодизайну у майбутніх учителів трудового навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / А. І. Бровченко. – К., 2011. – 21 с.
3. Собрание сочинений Г. С. Сковороды / под ред. В. Бонч-Бруевича. – СПб., 1912. – Т. 1. – С. 76.
4. Єгоров Г. С. Тенденції розвитку змісту базової освіти у країнах Заходу / Г. С. Єгоров, Н. М. Лавриненко, Б. Ф. Мельниченко. – К. : КМПУ ім. Б. Г. Грінченка, 2003. – 186 с.
5. Костюк Г. С. Психологічні погляди Г. С. Сковороди / Г. С. Костюк // Нариси з історії вітчизняної психології XVII–XVIII ст. : збірник. – К. : Рад. школа, 1952. – С. 162.
6. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2007. – 576 с.
7. Кремень В. Г. Гідну відповідь викликам XXI століття / Василь Кремень // Проф.-техн. освіта. – 2006. – № 4. – С. 2–4.
8. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. – Харків : Фоліо, 2006. – 766 с.
9. Силко Р. М. Розвиток методики прикладного мистецтва Готфрідом Земпером у художньо-промислових школах Західної Європи (друга половина XIX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 05.01.03 «Технічна естетика» / Р. М. Силко. – К., 2002. – 23 с.
10. Щекин Г. В. Визуальная психодиагностика: познание людей по их внешности и поведению : учебно-методю пособие / Г. В. Щекин. – К. : МАУП, 2001. – 616 с.
11. Чубинський П. П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край / П. П. Чубинський – К. : Редакція загальноосвітніх газет, 2004. – 128 с.